

ROMAN ADMINISTRATIVE TERMS DURING THE PRINCIPATE

Mădălina STRECHIE

Prof. PHD. habil., University of Craiova

Doctoral School of Social Sciences and the Humanities

Abstract: The accomplishments of the Roman administration have resounded through the ages way beyond the Ancient times, and its extraordinary efficiency allow for it to be a fitting standard for the 21th century. One of the secrets of this administration was combining its excellent rigor and flexibility with militarization in order to give it organisational unity.

Just like in our times, the Romans' administration was split between central and local. Both halves of the administration – the central, domineering one and the local, or better said, provincial one - serviced an entire world, a world that had already gone beyond the borders of the Eternal City and became a global superpower stretched out across multiple continents.

Our paper studies the main Roman administrative terms, which have a high occurrence in Latin epigraphies. We will especially talk about those discovered on the territory of today's Romania which have been grouped in the IDR collection (Inscriptions of Roman Dacia), but also about the most common ones during the Principate. We do not offer a mere dictionary description of the terms, which is why they are not organised in alphabetical order, but we group them by their importance in terms of their meaning: this refers to competencies, administrative structures and role in the Roman bureaucratic apparatus.

Keywords: administrative structures, system, competency, praefectus, Rome.

Introducere

Administrația romană a fost un veritabil sistem perfect, care a funcționat excelent mai ales în perioada Principatului, perioada aleasă de noi pentru a enumera principalele servicii administrative, centrale și provinciale.

Administrație centrală

PRINCEPS, de la *princeps, principis, adj.=1. (de la primus+capio), care ocupă primul loc, cel dintâi, în frunte; 2. (fig.)cel dintâi, important; 3. (subst.) căpetenie, cap, conducător; 4. (sens spec.) împăratul, primul dintre cetățeni; 5. (mil.) soldat din linia a doua.*¹ Așadar observăm că pe lângă sensurile civile să le spunem așa princeps are și un sens militar, o caracteristică generală cam la toți termenii administrativi romani.

În cazul terminologiei administrative romane, princeps este echivalent cu împăratul, care era primul dintre cetățeni și automat cel dintâi în administrația romană centrală. Primul princeps este Augustus, cel care formează de fapt administrația romană ca un sistem global. Genialul împărat roman conducea prin delegarea puterii sale, mai ales cea executivă, deoarece pe cea legislativă și-o păstra fiind și senator, consul și pentru a îmblânzi spiritele fanatiche republicane și pe cea de tribun al plebei. Puterea tribuniciană îi conferea împăratului inviolabilitate, sacralitate, dar și reprezentare a

¹ Apud Gheorghe Guțu, *Dicționar Latin-Român*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003, p. 1060.

plebei, care îi dădea posibilitatea să inițieze reforme, să aprobe legi, să consulte (teoretic) plebea.

Faptul că Augustus se intitulează principeps, constituie astfel o nouă formă de guvernământ în politica romană și nu numai, Principatul. Principatul, așa cum sunt de părere mulți savanți, este un regim personal, aproape absolutist, militarizat, care conduce și prin el însuși, dar mai ales prin aparatul administrativ creat de el însuși, căruia îi delegă anumite puteri, în special așa cum vom vedea, puteri militare, de politică externă și economice.

Dacă Principeps-ul este capul nu numai administrației romane, ci și a statului roman, prefecturile sunt ceea ce astăzi am numi ministerele cărora Principeps-ul le delegă puterile de execuție.

PRAEFECTUS, de la *praefectus*, -i, s.m., 1. conducător al unei provincii civile sau militare, șef administrator, supraveghetor, comandant, dar și de la *praefectura*, -ae, s.f. 1. conducere, administrare, supraveghere (mil.) comandă, comandament; 2. funcție de prefect; 3. Oraș, prefectură, prefect=trimis de Roma într-o provincie; 4. Prefectură, provincie, district.²

Această funcție demonstra în Roma Principatului cel mai bine dublul rol al administrației romane, anume aceea de instituție de execuție, dar și aceea de instituție de forță. Prefecturile reprezentau cel mai bine ceea ce numim militarizarea administrației romane, prin preluarea funcțiilor executive (atât în plan civil, cât și militar pe câmpul de luptă – deoarece puțini împărați au condus campaniile militare – funcționau ca un veritabil guvern al Romei) ale împăratului, care își delega aceste puteri acestor prefecti. Așa cum am spus, prefecturile reprezentau guvernul Romei, iar prefectii erau cei mai importanți oameni după împărat, baza sistemului administrativ central roman, în fruntea căruia era de iure, mai puțin de facto Principeps.

Astfel **PRAEFECTUS PRAETORII** era al doilea om în statul roman (un imperiu mondial), având rol de prim ministru al guvernului, dar și comandant militar al Gărzii pretoriene, un veritabil serviciu secret al Romei Principatului.³ *Praefectus praetorii* reprezenta de fapt conducătorul de facto al administrației romane centrale, fiind numit de către împărat, întotdeauna din *ordo equester*, fiind așadar un *vir egregius*.

Guvernul imperial avea și ceea ce numim astăzi ministru de externe, așa îl putem echivala pe **PRAEFECTUS AEGYPTI**, care era de fapt un guvernator al domeniului personal al lui Augustus, așa cum era Egiptul în cadrul Imperiului Roman, fiind al doilea ca importanță în guvern, după prim ministru. Nu greșim atunci când îl echivalăm cu un vice premier. Funcționa ca un ministru de externe al Imperiului Roman pentru că avea rolul de a asigura securitatea Romei și a intereselor sale, mai ales că Egiptul era grâнарul

² *Ibidem*, pp. 1036-1037.

³ Vezi studiul nostru: Strehie Mădălina, "The Praetorian Guard, Rome's Intelligence Service" in The 27th International Scientific Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION 2021, "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu România, 10-12 June 2021, Section 1, Military Sciences. Security and Defence România, Conference proceedings, Issue I, Vol XXVII, pp. 136-143, ISSN: 2451-3113. Disponibilă on-line la: [https://content.sciendo.com/view/journals/Volume_27_\(2021\):_Issue_1_\(June_2021\)_sciendo.com](https://content.sciendo.com/view/journals/Volume_27_(2021):_Issue_1_(June_2021)_sciendo.com), indexată BDI: EBSCO, PROQUEST, SCIENDO-De GRUYTER, ULRICH, KESLI etc.

Imperiului Roman. Poate fi asimilat și cu un veritabil ministru al comerțului internațional.

Ministrul agriculturii în guvernul roman era **PRAEFECTUS ANNONAE**, șeful militar al aprovizionării cu grâne a Romei, având atribuții complexe atât de distribuire, de stocare și de control a grânelor pe teritoriul roman. În ierarhia prefectilor acesta era tot pe podium, fiind cel de-al treilea. Această funcție era vitală pentru întreg Imperiul Roman, mai ales că afacerea cu grâne era monopolul militarizat al statului roman, iar acest *praefectus Annonae* era cel care asigura securitatea alimentară a romanilor.

Ministrul afacerilor interne din capitala imperială era **PRAEFECTUS URBIS**, situat imediat lângă podiumul prefecturilor. El funcționa asemeni unui primar și secretar de stat, asigurându-se de funcționarea capitalei, atât din punct de vedere al siguranței civile, cât și militare.

Ministrul de interne, ne gândim aici la o structură formată din forțe de poliție, pompieri și de jandarmi, era în perioada Principatului, dar nu numai, **PRAEFECTUS VIGILUM**. El era comandantul veghetorilor asupra Romei, în traducere. Cei care supravegheau piețele, siguranța cetățenilor, stingeau incendiile, făceau ordine în caz de turbulențe, păzeau obiective etc.

Ministrul de finanțe era **PRAEFECTUS AERARII** comandantului tezaurului public roman, fiind o funcție foarte importantă, mai ales că Imperiul Roman avea trei astfel de tezaure: *aerarium Saturni*=tezaurul public, *aerarium militare*=tezaurul armatei și *fiscus Caesaris*= tezaurul imperial. Desigur că acest prefect avea subordonați din fiecare serviciu.

Ministrul lucrărilor publice era **PRAEFECTUS FABRUM**, cel care supraveghea vastele lucrări de infrastructură ale Imperiului Roman.

Ministrul transportului terestru și totodată al comunicațiilor în Roma Principatului era **PRAEFECTUS A VEHICULIS**, cel care comanda militar serviciul Poștei romane, o invenție a perșilor, dar pe care romanii au dus-o la perfecțiune. El asigura toată corespondența și circulația ei pe teritoriul Imperiului Roman, era poate cel mai militarizat serviciu al administrației romane, deoarece avea un rol strategic.

PRAEFECTUS CLASSIS era echivalent cu gradul de amiral al flotei, numai că nu se bucura de mare prestigiu la Roma, de aceea nu îl putem asimila unei funcții ministeriale, nu din cauza lipsei de importanță, ci din cauza lipsei de talent pe care o avea Roma în ceea ce privește flota. Importanța lui era mai degrabă economică, decât militară.

PRAEFECTUS EQUITUM, comandamentul cavaleriei, era exclusiv militară, dar și de serviciu secret, fiind în subordinea directă a lui *Praefectus Praetorii*, un fel de secretar de stat al prim ministrului. Se bucura de mare importanță, față de comandamentul flotei, datorită lui *ordo equester*, o categorie socială care monopolizase administrația romană pe toate treptele.

Cam acestea erau prefecturile, echivalente cu ministerele de astăzi, care alcătuiau guvernul roman, un guvern suplu, format din opt ministere, care a gestionat aproape desăvârșit o întreagă lume.

Administrație locală (provincială)

Cea mai importantă funcție din administrația locală sau provincială era aceea de **LEGATUS** de la *legatus*, -i s.m.= 1. sol, trimis, ambasador; 2. delegat, comisar; 3. persoană trimisă pe lângă un general sau guvernator; 4. (mil.) comandant de legiune și de la *lego*, -are, -avi, -atum, vb. =1. a încredința o sarcină; 2. A trimite pe cineva în misiune, a transmite ceva cuiva; 3. A numi, a alege ca legat, dar și *legatio*, -onis, s.f.= 1. solie, ambasadă, misiune delegație.⁴

Legatul era cea mai importantă funcție din cadrul administrației romane de eșalon doi, pentru că reprezenta puterea imperială în provincii, fiind în inscripții mai întotdeauna scris *legatus pro praetore*= trimis imperial în locul pretorului sau cu rang de pretor. Într-o provincie el putea fi guvernatorul acesteia, dar avea și atribuții de politică externă, funcționând ca un ambasador al Romei.

PROCURATOR de la *procurator*, -oris, s.m. = 1. administrator, însărcinat cu afaceri, conducător; 2. reprezentant, avocat (administrator provincial imperial în provincii mai mici, însărcinat cu veniturile visteriei imperiale.⁵ Se poate spune că procuratorul avea atribuții economice în provincii, fiind inferior legatului, chiar subordonat acestuia. În funcție de salarizarea acestor procuratori, importanța procuratelelor (funcțiile procuratorilor) era diferită, dar ele asigurau drumul către prefecturi, reprezentând, așa cum exista pentru aristocrați un *cursus honorum*, parte din *cursus equester* pentru cavaleri.

CURATOR de la *curator*, -oris s.m. a. cel care se îngrijește, cel care supraveghează, agent de încredere, organizator, dar și de la *curatio*, -onis s.f.= 1. treabă (în grija cuiva); 2. (spec.) a. funcție, sarcină publică, administrare.⁶ În provincii curatorul era subordonat procuratorului, ambii răspundeau în fața legatului. La fel ca și în cazul procuratelelor, curatelele (funcțiile de curator), era salarizate diferit, așa că și rangul curatorilor era diferit. Și ele făceau parte din *cursus equester*.

DECURIO de la *decurio*, *decurionis* s.m. *decurion*, 1. comandant al unei decurii de cavaleri; 2. senator într-un municipiu sau colonie, 3. șeful personalului curții imperiale.⁷ Astăzi această funcție provincială ar echivala cu un consilier județean, dar și local, pentru că acești decurioni nu se aflau numai în sediul administrativ al provinciei, ci și în principalele municipii.

CURIALIS de la *curialis* -is, s.m.= demnitar într-o colonie sau municipiu.⁸ Această funcție ar echivala cel mai probabil cu un consilier local.

QUINQUENALIS de la *quinquenal*, -is, s.m.= magistrat municipal a cărei funcție durează cinci ani.⁹ Acest tip de funcție se găsea foarte frecvent în administrația provincială, fiind limitată la cinci ani, exact ca și modelele acestei funcții administrative provinciale din *cursus honorum*, respectându-se și principiul rotației cadrelor.

⁴ Gheorghe Guțu, *op. cit.*, pp. 756-757.

⁵ *Ibidem*, p. 1066.

⁶ *Ibidem*, p. 320.

⁷ *Ibidem*, p. 335.

⁸ *Ibidem*, p. 321.

⁹ *Ibidem*, p. 1115.

PATRONUS de la *patronus*, -i s.m.= *apărător, conducător al unei colonii sau colegiu*.¹⁰ În administrația provincială îl găsim foarte des pentru că în inscripții el apare în sintagma *patronus coloniae*=conducătorul coloniei, cel mai probabil este vorba de șeful consiliului coloniei.

Mica administrație

MINISTERIA de la *ministerium*, -ii s.n.= 1. *slujbă, serviciu, ajutor, serviciu, departament pe lângă împărat conduse de liberti. Erau foarte importante ministerium a rationibus= departamentul contabilității; ministerium a libellis= departamentul cererilor; ministerium ab epistulis= departamentul corespondenței oficiale*.¹¹ Aceste funcții sunt foarte importante, deoarece ele au fost preluate de toată administrația europeană și nu numai. Fiind opusul magistraților romani, care aveau *imperium maius*=autoritate mai mare, acestea au fost întotdeauna concepute ca funcții de execuție cu *minus* (mai mic) de *imperium*.

MUNIA de la *munia*, -orum s.n.= *îndatoriri, obligații, atribuții, funcții publice*.¹² Aceste funcții administrative demonstrează că administrația romană era salarizată pentru că ea era deservită de salariați (un cuvânt tot de origine latină).

CUSTOS de la *custos, custodis* s.m.= *gardian, inspector de piață*.¹³ Inspectorii erau foarte importanți pentru romani, mai ales în ceea ce privește afacerile cu grâne. Ei aveau atribuții complexe, de supraveghere a piețelor, a aprovizionării lor, a prețurilor din piețe, prețuri care erau unitare, din moment ce era monopol de stat militarizat, distribuția de grâne. Ei aveau și rol de gărzi, care păzeau obiective, un fel de jandarmi ai zilelor noastre.

CONDUCTOR de la *conductor*, -oris s.m.= *antreprenor*.¹⁴ A reprezentat agentul capitalismului roman, el arenda terenuri sau afaceri, transporta mărfuri pe uscat și pe mare etc.

PUBLICANUS de la *publicanus*, -i s.m.= *cel care ia în arendă dările de stat*.¹⁵ Echivalent astăzi cu vameșul, sau cu polițistul vamal, doar ca funcție, pentru că vameșii romani aveau dreptul de a opri o parte din taxe.

TABULARIUS de la *tabularius*, -i s.n.= 1. *arhivar, notar, grefier; 2. casier, contabil*.¹⁶ Gestionarea veniturilor a fost foarte importantă în toate timpurile și în toate administrațiile. Găsim această funcție și în cadrul legiunilor romane.

Diviziuni și servicii administrative

PROVINCIA de la *provincia*, -ae s.f.= 1. *sarcină, atribuție, misiune, slujbă; 2. funcție de conducere, conducere, comandă; 3. ținut cucerit în afara Italiei și administrat de*

¹⁰ *Ibidem*, p. 950.

¹¹ *Ibidem*, p. 825.

¹² *Ibidem*, p. 846.

¹³ *Ibidem*, p. 323.

¹⁴ *Ibidem*, p. 260.

¹⁵ *Ibidem*, p. 1091.

¹⁶ *Ibidem*, p. 1309.

romani.¹⁷ Deși inițial a reprezentat o misiune, mai ales în perioada incipientă republicană, în cea imperială a reprezentat un teritoriu și organizarea lui după cucerirea lui de către Roma.

COLONIA de la *colonia*, -ae s.f. = localitate înființată într-o provincie.¹⁸ De regulă reprezenta capitala statului cucerit. În Dacia colonia cea mai prezentă în textele epigrafice latine a fost *COLONIA DACICA SARMISEGETUSA*.

MUNICIPIUM de la *municipium*, -ii s.n. = oraș liber provincial, municipiu.¹⁹ Orașele înființate de romani, de regulă acolo unde au fost anterior orașe dacice, sau unde erau staționate castru romane. Apulum este unul dintre cele mai cunoscute municipii romane din Dacia, deoarece pe teritoriul lui era și cel mai puternic castru roman.

ORDO COLONIAE = consiliul local al unei colonii, care funcționa la fel ca un Senat unde se luau hotărâri pentru locuitorii coloniei. Echivala cu ceea ce astăzi numim consiliu județean.

COLLEGIUM de la *collegium*, -ii s.n. = 1. colegialitate într-o funcție publică; 2. colegiu de magistrați sau de preoți; 3. asociație, corporație.²⁰ Erau un fel de bresle, sau asociații cu rol economic, dar și cu caracter religios.

PORTORIUM de la *portorium*, -ii s.n. = 1. taxă vamală asupra mărfurilor care intrau sau ieșeau dintr-un port roman.²¹ Era foarte importantă mai ales în contextul lui **MARE NOSTRUM**=Marea Mediterană, care devenise un lac roman, așa că toate porturile sale era sub dominație și organizare romană.

PAX AUGUSTA SIVE PAX ROMANA în traducere=pacea lui Augustus sau pacea romană a reprezentat cea mai strălucită înfăptuire a administrației romane. Era o pace instaurată de Augustus după războaiele fratricide care au însângerat Roma mai bine de un secol, până la venirea sa la putere. A fost o pace după un război dus de militarii romani, al cărui comandant suprem va deveni și pe care o va împărtași lumii întregi controlate de romani. *Pax Romana* era pentru toți supușii Romei indiferent de continentul în care se afla. Această pace era menținută de armată, singura în măsură să o păstreze și să asigure siguranța teritoriilor romane.

Din punct de vedere administrativ acest concept a însemnat Romanizarea lumii și exportarea instituțiilor romane în toată lumea controlată de Cetatea Eternă.

Concluzii

Administrația romană impresionează și astăzi prin vivacitatea și eficiența ei. Prin modele pe care le-a servit lumii întregi administrația romană a fost la fel de eternă ca și cetatea care a creat-o. Și astăzi într-o lume fără ordine, administrația romană este cel mai viabil model de insitucionalizare.

BIBLIOGRAFIE:

¹⁷ *Ibidem*, p. 1088.

¹⁸ *Ibidem*, p. 232.

¹⁹ *Ibidem*, p. 846.

²⁰ *Ibidem*, p. 229.

²¹ *Ibidem*, p. 1022.

- Beard, Mary, *SPQR: o istorie a Romei antice*, Traducere din engleză de Mihnea Gafița, București, Editura Trei, 2017.
- Burgan, Michael, *Empire of Ancient Rome*, Chelsea House Publications, New York, 2009.
- Cary, M. and Scullard, H., H., *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, ediția a III-a, Traducere de Simona Ceaușu, București, Editura All, 2008.
- Cizek, Eugen, *Istoria Romei*, București, Editura Paideia, 2002.
- Dunstan, William E., *Ancient Rome*, Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2011.
- Grimal, Pierre, *Secolul lui Augustus*, Traducere, note și prefață de Florica Mihuț, București, Editura Corint, 2002.
- Guțu, Gheorghe, *Dicționar Latin-Român*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003.
- *** *Inscripțiile Daciei Romane, Volumul II, Oltenia și Muntenia*, Culese, traduse în românește, însoțite de comentarii și indici de Grigore Florescu și Constantin C. Petolescu, București, Editura Academiei Socialiste România, 1977.
- *** *Inscripțiile Daciei Romane, Volumul III: Dacia Superior, 1, Zona de sud-vest (teritoriul dintre Dunăre, Tisa și Mureș)*, Adunate, însoțite de comentarii și indici, traduse de Ioan I. Russu în colaborare cu Milena Dušanić, Nicolae Gudea și Volker Wollmann, București, Editura Academiei Socialiste România, 1977.
- *** *Inscripțiile Daciei Romane, Volumul III: Dacia Superior, 2, VLPIA TRAIANA DACICA (SARMIZEGETUSA)*, Adunate, însoțite de comentarii și indici, traduse de Ioan I. Russu în colaborare cu Ioan Piso și Volker Wollmann, București, Editura Academiei Socialiste România, 1980.
- *** *Inscripțiile din Scythia Minor grecești și latine, Volumul II, Tomis și teritoriul său*, Culese, traduse, însoțite de comentarii de Iorgu Stoian, Indici de Al. Suceveanu, București, Editura Academiei Socialiste România, 1987.
- *** *Inscripțiile din Scythia Minor, Volumul V, Capidava – Troemis – Noviodunum*, Adunate, traduse, însoțite de comentarii și indici de Emilia Doruțiu-Boilă, București, Editura Academiei Socialiste România, 1980.
- Jennings, Justin, *Globalizations and the Ancient World*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.
- Kelly, Christopher, *The Roman Empire: A very short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2006.
- *** *Larousse. Dicționar de civilizație romană*, Jean-Laude Fredouille, Traducere de Șerban Velescu, București, Editura Uniwers Enciclopedic, 2000.
- Mașkin, N. A, *Principatul lui Augustus: originea și conținutul său*, București, Editura de stat pentru literatura științifică, 1954.
- Strechie, Mădălina, "The Praetorian Guard, Rome's Intelligence Service" in The 27th International Scientific Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION 2021, "Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu România, 10-12 June 2021, Section 1, Military Sciences. Security and Defence România, Conference proceedings, Issue I, Vol XXVII, pp. 136-143, ISSN: 2451-3113. Disponibilă on-line la: [https://content.sciendo.com/view/journals/Volume 27 \(2021\): Issue 1 \(June 2021\) \(sciendo.com\)](https://content.sciendo.com/view/journals/Volume 27 (2021): Issue 1 (June 2021) (sciendo.com)), indexată BDI: EBSCO, PROQUEST, SCIENDO-De GRUYTER, ULRICH, KESLI etc.
- Strechie, Mădălina, *Imperiul Roman și globalizarea/The Roman Empire and Globalization* in AUC (Analele Universității din Craiova), Seria Științe Filologice, Limbi străine aplicate, anul VII, nr. 2/2011, Actele Colocviului Internațional „Limbă, Cultură, Civilizație”, Craiova, 24-26 martie 2011, ISSN:1841-8074, Craiova, Editura Universitaria, 2011, pp. 307-314.
- Strechie, Mădălina, *Similitudini între Imperiul Roman și Uniunea Europeană*, în AUC, (Analele Universității din Craiova) Seria Istorie, An XIV, Nr. 2(16)/2009, ISSN: 1224-5074, Craiova, Editura Universitaria, pp. 81-88.

****The Cambridge Ancient History*, Second Edition, Volume X, *The Augustan Empire*, 43 B.C.-A.D. 69, Edited by Alan K. Bowman, Edward Champlin, Andrew Lintott, Cambridge, Cambridge Histories online, Cambridge University Press, 2008.